

משיב כהלכה עניני חנוכה (תשע"ה)

להערות והוספות : Meir.s1000@gmail.com

נר חנוכה ונר שבת נר שבת עדיף

שאלה. בגמ' שבת דף כג ע"ב, נר חנוכה ונר ביתו נר ביתו עדיף משום שלום ביתו. פי' ואם אין לו שמן לשתייהם מדליק של ביתו, וצ"ע מה יהיה כשמדליק נר שבת בשתי מקומות היכן שאוכל ועוד מקום, ויש לו רק ב' נרות, האם כאן נאמר שאחד יהיה לחנוכה ואחד לשבת, או ששניהם יהיו לנר שבת.

תשובה.

א. כ' המשנה ברורה סימן תרעח ס"ק א לקנות נר חנוכה וכו' - ואם יש לו נר אחד לביתו סגי אף על גב דטוב וראוי שיהיה ב' נרות לשבת כדלעיל בסימן רס"ג מ"מ במקום הדחק די שיהיה נר אחד על השולחן שאוכל והשאר לנר חנוכה ולהוי מן המהדרין [אחרונים]: ומשמע דבשעת הדחק סגי באחד לחנוכה. אמנם מסברא לכאור' כל מה שבכלל 'נר שבת' שלא יתקל בעצים וכו' וכדומה, הרי הוא בכלל שלום בית, ועל כן צריך לקנות לנר שבת. אך אולי באופן זה נאמר לו שיאכל וידור דווקא במקום שיש לו נר, ושלא יצטרך להיות בב' מקומות וימנע מהדלקת נר חנוכה. שוב ראיתי בפמ"ג ר"ס רס שמשמע שנה שבת בשאר חדרים ג"כ דוחה לחנוכה.

ב. כל שהמקום מחוייב מצד הדין להדליק בו ממילא הוא קודם לנר חנוכה ומיון דמקום פיתא עיקר והמקום השני אינו מן הדין, ישתמש בנר השני לחנוכה, אלא שאם הוא במקום הצריך לו לאורה ודאי ידליקו שם לאורה, שהרי עיקר טעם נר שבת שלא יכשלו והוא קודם לחנוכה. ואולם כ"ז בשאין שיעור בנר אלא לשיעור חצי שעה אבל ביש יותר מן השיעור ודאי יוכל להדליקו בביתו וליזהר שלא ליהנות ממנו ויהא דעתו שמוותר השמן שלאחר שיעור חנוכה יהא לצורך שבת ושפיר דמי, ולכה"פ יוצא יד"ח בהדלקה שתוך ביתו אע"פ שאינו מדליק בחוץ (ומהני להשי' דתוך ביתו יוצא דיעבד גם שלא בשעת סכנה).

כבתה אין זקוק לה

שאלה. קיימא לן כבתה אינו זקוק לה ומ"מ נוהגין לחזור ולהדליק, ולכאור' צ"ע האין מותר, הרי השמן הנ"ל הוקצה למצותה לקיים בה מצות הדלקת נר חנוכה והיאך ידליק עוד פעם כשכבה שאין מצוה והא הוקצה למצות נ"ח, והוי לן לחייבו להדליק למחר לקיים בהדלקה מצוה ואם כבתה שאינו זקוק לה נימא שאסור שוב להדליק דהוקצה להדלקת מצוה דוקא וצ"ע ג.

תשובה.

א. הנה עיקר האי קושיא מרומזת בספר אור זרוע (הלכות חנוכה סימן שכב) שכתב וז"ל ואף על גב דפסקית דכבתה אין זקוק לה היינו שאינו חייב להדליק מיד אבל אם ידליק מיד ודאי בטוב יעשה וכו' עיי"ש. והיינו שהוקצה למצותו שלא ישתמש לצרכיו, אבל כאן אינו משתמש לצרכיו אלא לצורך הדלקת הנר לא חשיב לאסור. ובנוסף שיש כאן את הענין של ההדלקה. ואין הכוונה 'הוקצה למצותו' שלא ישתמש בו אלא לצורך מצוה.

ב. צ"ל כיון דלכתחילה צריך לחזור ולהדליק (וכמדו' שנחלקו בזה הפוסקים), א"כ ממילא עד כמה דהוקצה היינו שהוקצה גם לענין זה דלכתחילה מדליק לאחר שכבה ואפי' למ"ד דאין צריך אף לכתחילה לחזור ולהדליק מ"מ כיון שיכך נהגו הרי דע בנ"א ע"ז ולא שייך לומר דהוקצה למצותו גרידא אלא שהוקצה שלא לעשות שימוש חול אבל שימוש לחנוכה אפי' שהוא כבר לאחר מצותו הוקצה שפיר לכך.

משיב כהלכה עניני חנוכה (תשע"ה)

מצוה חביבה היא מאוד

שאלה. כתב הרמב"ם פ"י מהל' חנוכה הי"ב מצות נר חנוכה מצוה חביבה היא עד מאוד, ומקור דבריו כתב שם המג"מ דהוא מסוגית שבת דף כ"ג ע"ב הרגיל בנר חנוכה הויין ליה בנים ת"ח, וצ"ע כיצד חזינן מהא דזוכה הוא בבנים ת"ח דמצוה חביבה היא עד מאוד הא הרבה מצוות חזינן שכתבן בצידן ולא נקט בהם הרמב"ם דמצות חביבות המה עד מאוד. {השאלה מהגר"ד כהן שליט"א}.

תשובה.

א. אין לך חביבות מכך שזוכה בה לאור של תורה שבניו ת"ח, וגדול משאר שכר מצוה.

ב. כתב מרן המשגיח דפונביץ', ביאור הענין עיקר שאיפת השי"ת לעורר ולחזק את כלל ישראל כדי שיוכל לקבל עליו עול מלכות שמים. כל הנסים שנעשו לישראל היו בתקופה שהנהגת ד' היתה הנהגה משופעת בנסים גלויים, משו"ה אין התעוררות מכל נס. אמנם נס נר חנוכה היה בתקופת החורבן שהנהגת ד' היתה הנהגה נסתרת וכאשר ראו ישראל נס גלוי יכול וצריך אותו הנס להביא את מולנו להתעוררות שהנהגת ד' אינה שונה ואותה ההנהגה הגלויה נמצאת אף בשעת ההנהגה הנסתרת, משום הכי חביבה מצות נר חנוכה מפני שעל ידה אפשר להתעורר ולראות את האמת.

דין חיוב מצוה מפני החשד

שאלה. בגמ' שבת דף כג ע"א אמר רב הונא: חצר שיש לה שני פתחים - צריכה שתי נרות וכו' משום חשדא, האם יש עוד מצוה שהיא שמחוייב לעשותה מחמת חשד שלא יאמרו. ובכלל היכן מצינו עוד מקומות שחשד מחייב אותו לעשות בקום ועשה, ולא רק שלא לעשות.

תשובה.

אכן באמת עיקר הדין שמצינו הוא במקום שנראה כעובר איסור מדין והייתם נקיים חייב להראות שאינו עובר, אמנם מצינו גם במצות עשה של מצות פאה, שדינא דמפני החשד אף מחייבו בעשיית מצוה, עיין בסוגיא בשבת כב: ולכן הביאה הגמ' דווקא דוגמא זו לומר שמצינו מפני החשד אף בחיוב דעשיית מצוה בקו"ע.

גדר חיוב מצות נ"ח 'איש וביתו'

שאלה. בגמ' שבת כא: תנו רבנן מצות חנוכה נר איש וביתו וכו' צ"ע מה נשתנה מצוה זו דנר חנוכה מכל המצות, דבכל המצות על כל אחד מישראל לעשות המצוה, ואילו בנר חנוכה ביסוד המצוה מוטלת על הבעל הבית לבדו, ולמה שלא ידליק כל בר חיובא בפני עצמו, דמה ענין המצוה להבית. (ובשלמא מובן שהסמיכו המצוה רק למי שיש בית שהוא יפרסם הנס, אבל מה פתאום המצוה בעיקרה רק על הבעה"ב, ומאי שנא למשל מפורים שכאז"א מחוייב בקריאת המגילה.

תשובה.

משיב כהלכה עניני חנוכה (תשע"ה)

אולי רצו היוונים להוציא אותנו מהבית שלנו ולצאת מהמסגרת שלנו, ואנו נשארים במקומינו ומקיימים את המצוות. שו"ר בפני יהושע (שבת כא:) שכתב שעיקר המצוה סמוך לרה"ר ולכן הטילו זאת על הבית, אך כ' שעדיין צ"ע.

וטמאו כל השמנים

שאלה. שכשנכנסו יוונים להיכל טמאו כל השמנים שבהיכל, צ"ע הא לא היה רק ספק אם נטמאו כל השמנים, והא מפורש בפסחים (יט:) אמר רב אשי זאת אומרת עזרה רשות הרבים היא, וכל ספק טומאה ברשות הרבים ספיקו טהור.

תשובה.

- א. יש שכתבו שהשמנים היו בהיכל (עכ"פ בלשכה) וא"כ א"ש דזה דינו כרה"י וספיקו טמא.
- ב. וב'בתי כהונה' תי' דכיון דהעכו"ם נכנסו למקדש והם גופן כשרץ א"כ אין גוף השרץ מצטרף לחשוב המקום כרה"ר.
- ג. ויש שתי' דנטמא באוהל המת ובתקרות ע"ז והפך שמצאו היה מוקף צמיד פתיל ולכן לא נטמא.

כדי שיהא מסובב במצוות

שאלה. הדין כדי שתהא נר חנוכה משמאל ומזוזה מימין (כב.). בשאלות אי' כי היכי דלהוי מזוזה מימין ונר חנוכה משמאל ובעל הבית בטלית מצויצת ביניהן. צ"ע הא אי' לעיל (כא:) דמצותה משתשקע החמה, וקי"ל (שו"ע או"ח סי"ח א) דלילה לאו זמן ציצית הוא, אם כן מאי האי ד'בעל הבית בטלית מצויצת ביניהן'.

תשובה.

- א. המלבי"ם בארצות החיים (י"ח ו') כ' דמדברי השאלות אלו סייעתא לדעת הרא"ש דכסות יום בלילה חייב בציצית, אבל להרמב"ם דס"ל דפטור באמת אין שייך כאן ציצית לאחר שתשקע החמה, ואמנם י"ל דמ"מ אע"פ דפטור מ"מ חשיב עכ"פ לענין שהוא מוקף במצוה דלענין זה א"צ שיהא דוקא בזמן המצוה ממש.
- ב. עזי"ל דגם לאחר שקיעה"ח הוא זמן ציצית עד דהוי לילה, דהא בתחילת היום שיעורה משיכיר ודיעבד כל מעלות השחר יוצא יד"ח, וא"כ שימא ה"ה גם לאחר שקיעה"ח הוי שיעורה עד דהוי לילה בודאי ועכ"פ כל זמן דאיכא משיכיר, וצ"ע בזה.
- ג. ויש שכתבו דכיון דבא להדליק קודם שקיעה"ח א"כ הגם דעצם הדלקה לאחר מכן מ"מ כבר חשיב מסובב במצוות בתחילת הדלקה.

וביותר מכן עי' במאירי שבת כ"ב א' שכתב וז"ל "ופרשו בהגדה ויבא בעל הבית בתפליו ובטלית מצויצת ביניהם", הרי שהוסיף בזה גם להתפלין, וע"כ לומר דהכוונה שעודו לבוש בהם מעו"י וזה עולה לו עכ"פ לענין זה שהוא מוקף במצוות אע"פ שכבר אינו זמן חיוב מ"מ עדות היא על בעה"ב שמוקף הוא במצוות ומגין עליו כדמסיים במאירי בקרא דחונה מלאך וגו'.

משיב כהלכה עניני חנוכה (תשע"ה)

ד. כדעת הפוסקים בכסות יום שחייב אף בלילה. יתכן מאד שבזמן בין השמשות יש חיוב להטיל ציצית דהמיעוט מ'וראיתם' פרט לכסות לילה, ואם כן אחר השקיעה עדיין רואים. וראיתי לא מזמן על שאלה שהתעוררה כשמחליפים ציצית לפני שבת ושכחו לברך על השניה וזכרו בין השמשות שיתכן מאד לברך עליה, ועיין בזה [בצירוף הדעות שמברכים על כסות יום בלילה] ויש לעיין בזה יותר.

ד. השפת אמת אומר שהגמרא דימתה נר חנוכה למזוזה להורות שכשם שהמזוזה קבועה בדלת תמיד כן ע"י מצות נר חנוכה נקבעת ונשארת הארה בפתח לכל השנה. ונרמז בלשון חז"ל "קבעום ועשאום ימים טובים" דהוא כקביעת מזוזה. ולפי"ז אין מונת המדרש על שעת ההדלקה שכן אז אינו זמן ציצית אלא כדי שבכל ימות השנה בעברו בפתח יעבור בטלית מצויצת בין שתי מצוות בין המזוזה מימין והארת נר החנוכה משמאל.

קדושת הנרות לשמואל

שאלה. אמר רב יהודה אמר רב אסי (אמר רב) אסור להרצות מעות כנגד נר חנוכה, כי אמריתה קמיה דשמואל אמר לי וכי נר קדושה יש בה וכו' (כב.). צ"ע דבנוסח הנרות הללו שמקורו במסכת סופרים (כ-ו) אמרינן 'הנרות הללו קודש הם', דהוא נגד דברי שמואל. גם צ"ע קהלשון מעלין בקודש משמע דשפיר שייך כאן עניין קדושה.

תשובה.

א. יש שכתבו דבאמת אכן כדבר קיי"ל ובגמ' הוא רק אלי' דשמואל, ולכן שפיר אמרינן קודש הם וכו' כדבר, וראיתי שכ"כ בשפת אמת.

ב. עוי"ל דמה שאנו אומרים 'קודש הם' אינו במובן של 'קדושה' אלא מצד שהנרות מובדלין מלשמש בהם תשמיש האסור, שכן לשון קודש הוא לשון הבדלה והפרשה אבל אינו בהכרח מענין 'קדושה' ממש כקדשים וכיו"ב.

ג. יתכן לשון קודש מופרש, ואדרבה לכן חוזר ומפרש שאין לנו רשות להשתמש בהם, שאם מוונתו שהוא קודש ממש אם כן פשוט שאין להשתמש בהם, אלא בא לפרש שכל מה שהוא קודש אינו קודש ממש אלא שהוא קדוש לענין זה שאין להשתמש בהם שהוא מופרש למצוותו. ומעלין בקודש לא שייך דווקא בדברים של קדושה כידוע.

מקום אמירת הפזמונים אחר ההדלקה

שאלה. מי שמדליק על פתח ביתו בחוץ האם יאמר כל הפזמונים בחוץ ליד הנרות או שאין נ"מ ויכול לאמרו גם בביתו. (מקור תשובה זו נמצא בגדולי האחרונים).

תשובה.

הנה בשו"ת מנחת שלמה תנינא (ב - ג) סימן נח

כתב דהדלקת נר חנוכה היא עצמה ההודאה וההלל, כלומר שע"י זה יתן אל לבו להודות לה' על הנסים הגדולים שעשה לנו בנצחון המלחמות, וכמו שאומרים בנוסח "הנרות הללו וכו'" על התשועות ועל המלחמות וכו' ואין לנו רשות להשתמש בהם אלא לראותם בלבד כדי להודות ולהלל", ולא נזכר כלל נס פך השמן משום שאין ההדלקה באה מזכר לנס פך השמן, כי לא מצינו בשום מקום להודות לה' לדורי דורות עבור זה שעשה הקדוש ברוך הוא נס

משיב כהלכה עניני חנוכה (תשע"ה)

כדי שיוכלו כלל ישראל לקיים מצוה. ובמס' סופרים שהובאה בהגהות מיימוני ובב"ח הגירסא "שמברכין להדליק ומיד אומר הנרות הללו ואח"כ מברך שעשה נסים ומדליק", והוא כדי שידע לבין על נס הישועה ונצחון המלחמה. ואפי' לדין שאין נוהגים כך הוא משום שלא תקנו לאמרו אלא בשעת ההדלקה ממש ולא לפניו, וגם יתכן דכיון שקיי"ל כבתה אין זקוק אין טעם לתקן את האמירה לאחר ההדלקה כיון שאם מיד כבתה כבר נגמרה המצוה. וזהו מה שאומרים בנוסח על הנסים בתפילה ובבהמ"ז בסיום ההזכרה של הנסים והישועות "וקבעו שמונת ימי חנוכה אלו להודות ולהלל לשמך הגדול" ואין אומרים להדליק נרות ולהודות, ומשום שכל עיקר ההדלקה היא להודות ולהלל ולפרסם נס הישועה וההצלה.

צדקה בחנוכה

שאלה. מה השייכות בין נס חנוכה למצות צדקה שנהגו ליתן צדקה בימים אלו.

תשובה.

כתב הפמ"ג תר"ע בא"א דהיוונים ביטלו את ישראל מג' עמודי העולם תורה ועבודה וגמ"ח ולכן מחוייבים אנו להתחזק בג' עמודים אלו בחנוכה ולכן יש ליתן צדקה.

להפסיק בלימודו לצורך הדלקת נ"ח

שאלה. שאלתי את מרן הגר"ח קניבסקי שליט"א, מדוע מנהג העולם להפסיק מלימוד תורה בשביל להדליק נר חנוכה ולא ידליקו ע"י נשותיהם. והשיב לי שמצוה בו יותר מבשלוחו. ולכאן קשה לי שהרי ת"ת עדיף ממצוה בו יותר מבשלוחו, ורק בכבוד שבת אמרינן שיבטל תורה בשביל מצוה בו יותר מבשלוחו. [יעויין בשער הציון סי' ר"נ סק"ט בתירוצו השני].

תשובה.

נראה דהדין הוא דצריך לבטל מלימודו כיון שיש בהדלקת נרות חנוכה משום פרסומי ניסא וכמו שמבטלין ת"ת לקריאת מגילה כיון דאית ביה פרסומי ניסא. וראיה דעבור פרסומי ניסא יש לעשות כל השתדלות ולבטל ת"ת דהרי בקריאת המגילה קיי"ל דצריך לילך למקום רחוק כדי להצטרף לעשרה משום פרסומי ניסא שיהיה ברוב עם וא"כ גם בהדלקת נר חנוכה שיש בו פרסומי ניסא בוודאי משום מצוה בו יותר מבשלוחו של פרסומי ניסא יש לו לבטל ת"ת כמו דמבטלין ת"ת עבור פרסומי ניסא של ברוב עם.

נר חנוכה שהזיק

שאלה. לשיטת רבי יהודה בב"ק דף ס"ב ע"ב שגר חנוכה שהזיק פטור כי הדליק ברשות. מה יהיה הדין אם הנר הזיק לאחר חצי שעה, או הנר של השמש הזיק שאינו מצוה האם פטור.

תשובה.

א. בשפת אמת שבת דף כ"א ע"ב כתב דפשוט הלשון של ר"י בנר חנוכה פטור משמע בכל גזונו, וכתב "דאפשר הטעם ג"כ דאיתי לאמנועי ממצוה כיון שצטרך לשמור להחזיר מיד הנר בכלות השיעור", ומדבריו שם משמע דה"ה בשמש, דכל מה ששייך לנר חנוכה פטור לר"י, ורק אם אינו מנר חנוכה כלל חייב.
ב. לכאורה נראה דלרבי יהודה הוא פטור כיון דברשות חכמים הדליק. דהנה רש"י כתב בב"ק (ל ע"א ד"ה מפני שהוא רשות מצוה) אבל ברשות ב"ד דלאו מצוה חייב, א"כ משמע דהיכא דהדליק בגלל מצוה סובר ר"י דפטור משא"כ בהוצאת זבלו לרה"ר בשעת הוצאת זבלים אז הוא חייב כשהזיק.

משיב כהלכה עניני חנוכה (תשע"ה)

לחזור על הפתחים

שאלה. באיזה מצוות יש בהם לדין שלחזור על הפתחים ובאיזה לא, ומדוע למצוות שקלים צריך לחזור על

הפתחים.

תשובה.

במצות הללו יש דין של לחזור על הפתחים: מהצית השקל כמ"ש הרמב"ם (פ"א ה"א הל' שקלים) שנאמר העשיר לא ירבה וכו' והוא מגוזה"כ וכמשי"כ הר"י פערלא (בביאורו על סה"מ לרס"ג ח"א עשה כ דף קמט) וחלקת יואב (דיני אונוס ענף ז) וכלי המדה ס"פ פקודי. נר חנוכה וד' מוסות וקריאת המגילה משום פרסומי ניסא (עי' רמב"ם הל' חנוכה פ"ד הי"ב). נר שבת (רמב"ם הל' שבת פ"ה ה"א וש"ע או"ח סי' רסג ס"ב) מצות נתינת צדקה לעניים (גיטין ז ע"ב וברמב"ם הל' מתנו"ע פ"ז ה"ה וש"ע יו"ד סי' רמח ס"א). כבוד אב ואם (תוס' קדושין דף לא ע"א ד"ה כבוד) ועי' שו"ת אבני נזר או"ח סי' תקא וש"ת מהר"ם שיק או"ח סי' שלא.

הדליק במדורה מדוע אינו יוצא בנר הראשון

שאלה. מבואר בשו"ע תרע"א ס"ד מילא קערה שמן והקיפה פתילות אם כפה עליה כלי כל פתילה עולה בשביל נר א' לא כפה עליה כלי אפי' לנר אחד אינו עולה לפי שהוא כמדורה, וצ"ע דהרי כשהדליק פתילה ראשונה כבר קיים המצוה וקיי"ל כבתה אינו זקוק לה [ולכא' ה"ה כיבה בידים] וא"כ כשהוסיף להדליק השני והשלישי ועשאה מדורה הרי זה כמכבה את הנר ולמה לא יצא ומה גרע זה מאילו כיבה בידים אם אנו אומרים דגם כיבה בידים אינו זקוק לה.

תשובה.

א. [מדוע בהדליק במדורה אינו יוצא בנר הראשון: 1. יש לתרץ דמכיון שמדליק במדורה, הרי זו הדלקה מקולקלת ופסולה אף כלפי הנר הראשון, וחלוק מכבתה אין זקוק לה שעצם ההדלקה היתה כדת וכדין. 2. או אפ"ל שרבנן גזרו על מדורה ועקרו את הדלקתו עוד מהנר הראשון.

ב. [מה שכתבתם דהרי כשהדליק פתילה ראשונה כבר קיים המצוה וקיי"ל כבתה אין זקוק לה לכאור' ה"ה כיבה בידים ע"כ נלע"ד שההנחה בקושיא הוא דגם אם כיבה בידים אין זקוק לה אמנם נראה שאין הדבר כן שעי' בספר יד אליהו ח"ב כתבים אות ח' שכתב ז"ל לע"ד פשוט שכבתה אין זקוק לה אבל כיבה בידים בתוך השיעור לא יצא כלל בודאי יש שיעור במצות הדלקה ופשיטה שביטל המצוה בזה עכ"ל וכן פסק הרבבות אפרים ח"א ס' תל"ח וא"כ כאן גם שכיבה בידים פשוט שאין זה נקרא כבתה אין זקוק לה

ג. [כך הקשה הגרש"ז אייערבאך והביא דהגרא"מ הורביץ כתב לפ"ז חידוש דין דהגמ' מיירי שהדליק כל הנרות בבת אחת ובמה"ג לא יצא יד"ח כיון שעשאה כמדורה, אולם אם באמת הדליק בזה אחר זה יצא י"ח בהדלקת הנר הראשון ולא איכפת לן במה שאח"כ עשאה כמדורה דלא גרע מאילו כבו הנרות דקיי"ל כבתה אין זקוק לה. אך כתב הגרש"ז דדבריו הם דוחק גדול וזה נגד הפוסקים שלא הזכירו חילוק זה. וע"כ תירץ כיון שבשעת ההדלקה חשב לעשותם כמדורה א"כ עצם ההדלקה היתה בפסול והוי כמדליק ע"מ לכבות דאינו יוצא י"ח ולפיכך צריך לחזור ולהדליקם בברכה.

שליח להדלקה אחר שקיבל שבת

משיב כהלכה עניני חנוכה (תשע"ה)

שאלה. עי' במג"א תרע"ט סק"א דמי שקבל שבת יכול לבקש לחברו שלא קבל עדיין שבת להדליק עבורו נר חנוכה, וצ"ע דהא כל מילתא דאיהו לא מצי עביד שליח לא מצי משוי.

תשובה.

א-בענין שליח להדלקה לאחר שקיבל שבת וכו': עי' בפמ"ג באש"א שם ועוד שהקשו כן, ותי' הפמ"ג דלאו שליחות ממש הוא כיון דממונו הוא, ואחר מעשה קוף עביד. ונראה דכוונתו הוא דאין המעשה הדלקה נחשב כשליחות

או שיש לת' באופן אחרת דהנה הט"ז אוסר להדליק נר"ח לאחר שכבר הדליק נרות שבת. והק' הגר"ש קלוגר (בספר החיים סי' ת"ר) דאף אם קיבל שבת מ"מ יהא מותר לו להדליק נר"ח דלזה לא מהני קבלתו כיון דהוי לבטל את המצוה. ותי' הגרש"ק דכיון דשפיר יכול להדיק ע"י שליח, א"כ נאסר להדליק בעצמו ואינו נחשב כביטול מצוה. ולפי הנ"ל צ"ל ג"כ דאין זה נחשב כמילתא דאיהו לא מצי עביד שליח לא מצי משוי ודו"ק (ועי' מאורות נתן סי' פ"ג)

כך הקשה הפמ"ג (סי' תרעט בא"א סק"א). ויש בזה ליישב בשבעה אופנים. א. הפמ"ג תירץ דאינו שליחות ממש כיון שממונו הוא ואחר מעשה קוף עביד. ב. בשו"ת מהר"ם שיק (ח"א אהע"ז סי' קכט) שבשליחות כולל ב' ענינים גם נר חנוכה וגם שבת וכיון דיכול לעשות המצוה מצד נר חנוכה ואע"פ שמצד איסור שבת לא מצי מיעבד בכה"ג לא אמרינן כל מילתא. ג. הגרש"ק (בספר מרפסין איגרי) מצות נ"ח מוטלת על הבית וכיון שהודלק נר בבית יצאו כל בני הבית י"ח, א"כ הדלקת נ"ח מועיל מדין שהודלק נ"ח בבית ולא מדין שליחות. ד. הגרא"ל שטיינמן (שם) מאחר שהמשלח יכול להשאל על קבלת שבת לצורך מצות הדלקת נ"ח שוב נחשב שבידו להדליק, והרי כתבו התוס' בגזיר (יב ע"א) כל דבר שבידו לא נאמר בו כל מילתא וכו'. ה. הגרש"ק שיינברג בספרו משמרת חיים דלא אמרינן כל מילתא וכו' אלא כאשר המשלח אינו יכול לקיים את עצם המעשה כגון שישלח לקדש אשה שעדיין היא אשת איש, אבל הכא דהמשלח יכול להדליק נ"ח אלא שמעכב עליו איסור צדדי של קבלת שבת בכה"ג הוא יכול למנות שליח. ו. לקדש אשת איש הוא חסרון בחפצא של הקידושין שאינו יכול לקדש אשת איש ולכן גם אינו יכול להיות שליח משא"כ כשהאיסור הוא בגברא דהיינו שאינו יכול להדליק עקב קבלת שבת בכה"ג שפיר יכול לשלוח שליח. ז. הא דאמרינן כל מילתא וכו' היינו במקום שאין לו שייכות לזה כגון ישראל אינו יכול לשלוח את הכהנים לשולחיו לעבודת הקרבנות כיון שהוא עצמו אינו יכול לעבוד, אבל עבד כנעני שיש לו אפשרות לקבל גיטו מיד רבו יכול ג"כ לקבל גט לחבירו מיד רבו של חבירו- שאינו רבו שלו כיון שיש לו שייכות לקבלת גיטי שחרורי עבדים, וא"כ גם מי שקיבל שבת ואינו יכול להדליק נ"ח יכול למנות שליח להדליק עבורו כיון שהרי יש לו בוודאי שייכות למצוה זו בשאר ימות השבוע.

שמן שריפה לנר חנוכה

שאלה. לכאורה קשה על המבואר בגמ' שבת דף כ"א פתילות ושימנים שאמרו חכמים אין מדליקין בהם בשבת, מדליקין בהם בחנוכה ואחד מאלו השימנים זה שמן שריפה, ולכאורה שמן שריפה הרי דינו לישרף וא"כ נאמר בזה כתותי מיכתת שיעוריה וא"כ יהא נחשב כאילו אין בזה שיעור לחצי שעה, וא"כ איך יוצא בזה ידי חובה בנר חנוכה.

תשובה.

משיב כהלכה עניני חנוכה (תשע"ה)

א' כיון שבתרומה טמאה אמרה תורה "שלך תהא להסקה" (שבת כה.), שניתנה להנאה בשעת ביעורה, א"כ לענין הדלקה - לא נאסרה תרומה טמאה בהנאה, ודבר שאינו אסור בהנאה לא אמרי' ביה כיתותי מיכתת שיעוריה, אע"פ שדינו להשרף (שו"ת "שער אפרים" סי' ל"ח).

ב' שיעור חצי שעה שנאמר בנר חנוכה, הוא לא שיעור בכמות השמן, אלא שיעור בזמן ההדלקה, שצריך שמן שידלוק חצי שעה. ואם עושה פתילה דקה - מספיק לו שמן מועט, ואם הפתילה עבה - צריך שמן מרובה. וכן אם השמן עב וסמיך, תספיק לו כמות קטנה יותר. הרי דליקא שיעור קבוע בשמן, ועל כן לא שייכת כאן סברת "כיתותי מיכתת שיעוריה" ("ישועות יעקב" סי' תרע"ג סק"א).

ג' "כיתותי מיכתת שיעוריה" אמרינן רק בדבר שצריך שיהיה שלם, כגון לולב, שאם הוא כתות וחתוך לחתיכות - הרי הוא פסול. אבל בשמן של נר חנוכה, הרי אין צורך שיהיה שלם, ורק צריך שידלוק חצי שעה, וכל שהוא דולק חצי שעה - לא אכפת לן שהדלקה זו תבוא משמן "כתות", ולא משמן "שלם" (וכעין סברא זו כבר הזכירו התוס' עירובין דף פ: ד"ה אבל, לגבי לחי של עירוב, ע"ש).

ד. בשו"ת שער אפרים הובא בשע"ת סי' תרע"ג סק"א כתב שאין מדליקין בשמן שריפה מלבד בתרומה שלא נאמר בה כיתותי מיכתת שיעוריה אך השב יעקב סי' נ ובישועות יעקב סי' תרע"ג וספר החיים סי' תרע"ג ותורת חסד סי' ס דאף בשמן שריפה מדליקין והא דאין אומרים כיתותיה מיכתת שיעוריה לענין חנוכה כיון דבנר חנוכה לא נתנו שיעור לגוף השמן אלא אפילו יהיה בו כל שהוא אם ידלק חצי שעה שפיר דמי ואף שהוא ככתות מ"מ הוא ראוי לפרסום הנס.

ה. אולי אפ"ל שמכיון שגנר חנוכה אסור ליהנות לאורו ולכן מותר להדליק בו שמן שריפה שאסור בהנאה, וא"כ ע"י הדלקת נר חנוכה עושה גם את שריפתו, ולא שייך בזה כיתותי מיכתת שיעוריה, שזה רק לגבי שאר דברים, אבל לגבי הדלקת נר חנוכה הרי בזה הוא שורפו כדינו, ומתקיים בזה כמין הדלקתו ושריפתו באין כאחת בהדלקת נר חנוכה ולא חשיב מיכתת שיעוריה.

להשתמש בנר חנוכה

שאלה. בגמ' שבת כ"ב ע"א, שאסור להרצות מעות כנגד נר חנוכה, והגמ' שאלה וכי נר קדושה יש בו, ותירצה הגמ' שזה דומה לדין שאסור לכסות הדם ברגל שלא יהיו מצוות בזויות עליו, הכ"נ בנר חנוכה. וצ"ע מה הדימיון הרי כשמכסה את הדם ברגל את גוף המצוה עושה באופן של ביזיון, לכן אסור אבל בנר חנוכה כבר יצא חובת המצוה ואינו מבזה כבר את עשיית המצוה, כי המצוה כבר עשויה, וצ"ע.

תשובה.

כך הקשה בספר שבת של מי (כב ע"א) ותיירץ כיון שיש שיעור להדלקה ובפחות מהשיעור לא קיים המצוה ולכן נאמר בו שבזמן המצוה יש בזה ביזוי מצוה.

שאלה זו בדיוק כבר שאל ה"שפת אמת" (על הגמ' שם), ותיירץ, שהראיה מכסוי הדם הובאה רק כדי להוכיח, שגם בדבר שאין בו קדושה, יש איסור לבזותו. דהיינו בדם שחיטה, שאין בו קדושה, ובכל זאת אסור לבזות המצוה של מיסוי הדם. וא"כ ה"ה בנר חנוכה, אע"ג שאין בו קדושה, אסור לבזותו.

עוד אעתיק לשון הט"ז (סי' כא סק"א) 'רבינו הטור מביא בשם שאלתות דבעוד הציצית במצותן אסור להשתמש בהן וכן באתרוג לאכול אותו והושענא להריח בה דילפינן מדם שנאמר ושפך וכסה במה ששפך יכסה שלא יכסה ברגליו שלא יהיו מצות בזויות עליו. וכ' עליו ואפשר לחלק דשאני דם כשמכסה ברגל עושה המצות דרך בזיון

משיב כהלכה עניני חנוכה (תשע"ה)

משא"כ כאן וטוב להחמיר עכ"ל. ותמה ב"י מ"ש חוטי ציצית דמותר מאתרוג דאסור למיכליה. ועוד הקשה מפרק ב"מ דאמרינן בנר חנוכה דאסור לרצות מעות כנגדו וילפי' מדם שלא יהיו מצות בזויות עליו וכן נוי סוכה הרי מפורש שהנאה מדבר מצוה עד שלא עברה מצותו חשוב ביוזי מצוה'. מבואר שהגמ' מבינה שכל שלא עברה מצוותו וקיום המצוה מתקיים אף עתה אף שאינו מתקיים במעשה בידים, חשוב קיום המצוה ולכן אסור לבזות. י"ל אע"פ שהמצוה כבר עשויה עדיין איכא ביוזי ע"י ריצוי מעות דהנה עי' בס' תרע"ג בט"ז ס"ק ד' תוך הדברים דצריך שיהא ניכר שהוא נר של מצוה וצריך שהרואה ידע שהוא לשם מצוה א"כ אם הרואה יראה אפי' לאחר ההדלקה שהוא מרצה מעות בפניהם ודאי יש בזה ביוזי מצוה אע"פ שכבר קיים המצוה ודו"ק

מסובב במצוות

שאלה. אמרו בגמ' שבת כב ע"א, נר חנוכה משמאל מזוזה בימין ובשאלות זכ"ה בריטב"א בשבת בסוגיא דחנוכה הוסיפו בגירסתם שבעל הבית בטלית מצויצת באמצע, והטעם לכל זה כדי שיהיה מסובב במצוות, וצ"ג מאי שנא משאר מצוות שלא מצינו שהצריכו שיהא המקיים מסובב במצוות, ורק במצוות הדלקת נרות חנוכה מצינו עניין זה של מסובב במצוות.

תשובה:

א. [מידוע, היונים רצו "להשיחם תורתך ולהעבירם מחוקי רצונך", וכן כתב הרמב"ם: "בבית שני, משמלכו יון, גזרו גזרות על ישראל ובטלו דתם, ולא הניחו אותם לעסוק בתורה ובמצוות". וא"כ י"ל, שכדי לציין את העובדה שנגאלנו משעבוד יון, ואנו יכולים עכשיו לקיים המצוות באין מפריע, על כן בזמן שמדליקים נר חנוכה, אנו מסובבים עצמנו במצוות, להראות שאין לנו עתה הפרעה לקיימן.

ב. [מסובב במצוות נר חנוכה מזוזה וציצית: 1. ראיתי פירוש נחמד בספר משנת יעקב על דברי השאלות שכתב גם טלית מצויצת, שכוונתו לומר שכמו שבציצית מצאנו בשו"ע או"ח סי' ח' סעיף ד' שמניח שנים מלפניו ושנים מלאחריו כדי שיהיה מסובב במצוות, כמו כן אנו לומדים מזה לגבי נר חנוכה שתהיה המזוזה בצד ימין ונר חנוכה מהצד השני בשמאל, ולא באמצע ולא בימין כדי שיהי' מסובב במצוות. 2 בספר מאור למלך לרבי יחזקאל מלר שליט"א ביאר שהסיבוב במצוות ע"י נר חנוכה מזוזה וציצית הוא חלק מהפרסומי ניסא של חנוכה, שהרי היוונים רצו "להעבירם מחוקי רצונך", ועכשיו אנו מודים ומפרסמים את הנס שאנו יכולים לשמור את המצוות.

ג. עיין במעי"ט סוף הל' ציצית שכתב דהיינו במצוות תפילין ומזוזה וציצית והטעם כי כל המצוות הללו עשויות לזכרון השי"ת וה"ה לנר חנוכה שהוא לזכרון הנס. גם י"ל דבמצוות נר חנוכה בלבד נאמר בה שהיא חביבה עד מאד ולכן כל שהוא מסובב יותר במצוות הוא מראה בזה יותר את חביבותה.

כשהרואה אינו יודע אם זה נ"ח

שאלה. יש להסתפק האם יוצא ידי חובה כשהדליק נר שהרואה אינו יודע האם זה לשם נר חנוכה או נר סתם לצורכו, ולמשל ביום א' דחנוכה הדליק אחד במנורתו נר וחבירו הדליק בצידה השני במקום שצורת החנוכה אומרת שהוא מקום המיועד להדליק בו השמש האם יצא ידי חובה שהרואה חושב שהנר זה הוא שמש.

משיב כהלכה עניני חנוכה (תשע"ה)

ואם נאמר שבכחאי גזונא לא יצא, עוד יש לדון באופן שהדליקו שנים באותה חנוכה אחד מימין ואחד משמאל, והרואה אינו יודע אם הנר הזה הוא שמש דהראשון ואינו נר מצוה, או נר של מצוה לאדם נוסף האם יצא השני בכח"ג, ואולי שניהם לא יד"ח, כי על כל נר יש ספק אי הוי נר של מצוה.

תשובה.

י"ל שאם יש לתלות שהוא נר חנוכה שפיר יכול לברך עליו ברכת הרואה דהרי חז"ל לא הטילו על המברך לברר אם בכתה או אם דולקת יותר מחצי שעה מאחר דאנו תולים דעל הרוב הוא מנרות מצוה וכמו בהרואה מספינה דחזיון דמברך אף דלא ברירא וממילא בוודאי הוא יוצא.

תשובה: לכאן יש לצדד שלא יצא, כיון ששמש הוא לצורכו, ומבואר בגמ' שבכל מקום שהרואה אומר לצורכו הדליקה אינו יוצא ידי חובת הדלקה, אלא שאם הדליק ראשון והדלקה עושה מצוה יתכן שיצא ולא יגרע מה שחברו עשה אחר כך הדליקה שמעוררת את הספק ודו"ק.

קר"ש או נ"ח.

שאלה. מי שיש לפניו לקיים או מצוות קר"ש או מצוות נר חנוכה מה יעשה, ולמשל הוא עומד בדקות האחרונות של הלילה ולא קרא קר"ש ולא הדליק נרות חנוכה מה יעשה, דהנה קריאת המגילה מצינו שמבטל אף למצוה דאורייתא משום פרסומי ניסא, האם גם כאן נאמר כן.

תשובה.

עיין בשו"ת עזרת מצר סי' כב שכתב שצריך להקדים שתי פרשיות ראשונות של ק"ש שהם דאורייתא לנר חנוכה שהיא דרבנן משא"כ מגילה שהיא מדברי קבלה.

הרב תשובה: איתא במס' שבת (כג:): "בעי רבא: נר חנוכה וקידוש היום, מהו? קידוש היום עדיף, דתדיר, או דילמא נר חנוכה עדיף, משום פרסומי ניסא? בתר דאבעיא הדר פשטה: נר חנוכה עדיף, משום פרסומי ניסא". וכתב הרשב"א שם: ומשום דאפשר לקדש אריפתא הוא דעדיף נר חנוכה. הא לאו הכי - קידוש היום עדיף, דהוי דאורייתא. (וכן מבואר במשנ"ב סי' תרע"ח ס"ק ו').

וא"כ בנידון דידן, שאם ידליק נר חנוכה יפסיד ק"ש - עדיף שיקרא ק"ש, שהיא דאורייתא, ויפסיד הדלקת נר חנוכה שהיא מדרבנן.

הנה יש קצת טעות בשאלה, דלשיטת הרמ"א בשו"ע או"ח סי' תרפ"ז אין קריאת המגילה דוחה לגמרי שום מצוה דאורייתא, אמנם הט"ז שם בס"ק ב' כתב דמפני פרסומי ניסא אם יש לפניו קריאת המגילה או מצוה דאורייתא, אזי קריאת המגילה דוחה המצוה דאורייתא, ובשו"ת שרגא המאיר ח"א סי' כ"א הקשה דהרי הט"ז פסק בס' תרע"ח דפת ללחם משנה בשבת קודם לנר חנוכה, ומוכח דנר חנוכה אינו דוחה מצוה דאורייתא, ומאי שנא פרסומי ניסא דנר חנוכה מפרסומי ניסא דקריאת המגילה, ותיריך דהרי קריאת המגילה נקראת מצוה מדברי קבלה שנחשב כמצוה דאורייתא, ולכך בצירוף פרסומי ניסא דוחה למצוה דאורייתא, וכן משמע מדברי הפמ"ג בס' תרפ"ז ס"ק ב' שביאר בדעת הט"ז שהמעליותא של קריאת המגילה הוא שהמצוה היא מדברי קבלה וגם פרסומי ניסא. העולה מהנ"ל: שאין נר חנוכה דוחה שום מצוה דאורייתא אף לשיטת הט"ז, ועיי"ש עוד בשו"ת שרגא המאיר.

הדלקה בנר הנוסף

בסי' תרעו ס"ד כ' השו"ע ובלי"ל ב' כשיוסיף נר אחד סמוך לו יתחיל ויברך על הנוסף, שהוא יותר שמאל, כדי להפנות לימין; וכ' ע"ז הגר"א ואין לו טעם ריח, שזה אינו (הנוסף) רק למהדרין מן המהדרין ויניח עיקר המצוה ויברך

משיב כהלכה עניני חנוכה (תשע"ה)

על הרשות, ודברי הגר"א צ"ע טובא הרי בוודאי כאשר מדליק את הנר נוסף בוודאי מקיים את עיקר המצוה שהרי אם לא ידליק יותר, קיים את המצוה כבר.

תשובה: ראה בתשובות והנהגות מרן ה' סימן רכג, שכתב ולענ"ד מסתברא כמו שכתב ב"דברי שלמה" (הובא במעש"ד השלם) ששמע מהגאון רבי ישכר בער זצ"ל שהגר"א הקפיד רק בנ"ח שמדליק בביתו שמוצתו בטפח הסמוך לפתח שבכל יום ידליק תחילה הנר שבטפח הסמוך לפתח שהוא עיקר המצוה, אבל בביהכנ"ס שמדליקין בחלון אדרבה טפי עדיף לברך על הנוסף עיין שם, ע"כ, וא"כ לפי"ז הנר של המצוה הוא סמוך לפתח ועל זה טענת הגר"א, שלא ידליק בנר הנוסף, מיהו במ"ב (סי' תרע"ז ס"ק י"א) פירש להדיא שלדעת הגר"א גם כשמדליק בחלון יש להקפיד שידליק תחילה במקום שבו הדליק אתמול עיקר המצוה שזהו עיקר המצוה והשאר הן ההידור, וצ"ע ג.

אסור להשתמש לאורה

שאלה. מי שאנוס (אנוס של פיקו"נ) ויש לו רק נר אחד וחייב להשתמש לאור הנר, האם נאמר לו שידליק בברכה, והצדדים בזה מי נאמר שכשמשתמש לאורה אין זה נר חנוכה כלל, או שזב רק דין שאסור להשתמש לאורה אבל אם הוא אנוס לא נאמר לו איסור זה, הבא ראייה לאחד מהצדדים.

תשובה:

מקור הטעם שאסור ליהנות כדי שיהיה ניכר שזה לצורך כך וכמו במנורה, אבל לא מצינו שזה מפיקע את חלות נ"ח מזה. ולא מצינו שאם נשתמש לאורה חייב לחזור ולהדליק, וממילא יכול להדליק וליהנות ממנה.

הפתילה בשעת ההדלקה למעלה מעשרים אמה

שאלה. מי שהדליק נר חנוכה שהנרות מגיעות למעלה מעשרים אמה אבל לאחר עשרים דקות, הנרות שדולקים מתמעטים וזה למטה מעשרים אמה האם יצא ידי חובה.

תשובה:

הנה יש לדון האם מכיוון שהדלקה עושה מצוה ובשעת ההדלקה אין זה ראוי לקיום המצוה יהיה פסול ואולי יהיה דומה למש"כ המשנ"ב שאם הוסיף שמן להשלים שיעור חצי שעה לאחר שהדליק לא יצא. או דלמא שיכאן זה מונח בהדלקה עצמה שיהיה ראוי עוד מעט, וכמו אחד שהצית פתילה ארוכה מאוד ועד שמגיעה לשמן לוקח לזה עשרים דקות האם נאמר שלא הדליק בשמן. וצ"ע לדינא, והגר"י זילברשטיין שליט"א שמעתי שנקט שייצא יד"ח.

מדורה בנר שבת

מי שאין לו נר ויש לו רק גורי עצים האם יכול לצאת בהם בהדלקת נר שבת ידי חובה, שסוף סוף מאיר לו את ביתו. ואם נאמר שאינו יוצא ידי חובה מה יהיה בקערה של פתילות ולא כפה עליהם כלי האם זה כשר לנר שבת.

תשובות:

א. עי' בב"ח ריש סי' רס"ג, ועיי"ש במג"א ובמשנ"ב הדנים אי אפשר לצאת עי"כ נר שבת. ולגבי פתילות ולא כפה עליהם כלי, עי' בכף החיים שם סק"ו שכתב דיש להרחיק הפתילות זה מזה מעובי אצבע שלא יהיה כמדורה.

ב. ברמ"א סי' תרע"א ס"ג כתב בשם האור זרוע שגם בשבת ויו"ט יש להיזהר שלא לעשות כאבוקה כי אין זה נר ועיין מה שהאריך בזה בספר מאורות נתן סי' ג לבאר מדוע אינם יוצאים ידי נר שבת במדורה.

משיב כהלכה עניני חנוכה (תשע"ה)

ג. יוצא כיוון שסוף סוף מאיר. אך יש לומר שיוצא רק דין 'עונג שבת' שאינו ישוב בחושך [וגם זה לא ברירא ליה אם אור זה ראוי לו לשימוש וצ"ע], אבל משום 'כבוד שבת' לכאורה יש לומר דזוקא בנר ולא בעצים, אך יתכן שיצא באבוקה. ואין להוכיח ממה שאמרו (שבת כ:) 'שוכא דארזא עץ בעלמא הוא' ופירש רש"י 'דלא חזי לפתילה אלא למדורה', דאין מונתו שאין יוצאים בזה ידי חובה, דלא איירינן התם בחיוב הדלקה, אלא מונתו דבמדורה אין חשיב שמה יטה כמבואר להלן שם. שו"מ הביאו משו"ת לבושי מרדכי (או"ח סי' נט) שדן ביציאת חובה בנר חשמל ופשיטא ליה שאין יוצאים בעצים, והביא דברי רש"י הנ"ל, ולענ"ד אין ראיה כלל משם. שו"מ בספר פירות תאנה שהביא מספר האגודת אוזב שפי' פירוש ראשון משום חובת נר של שבת או שהפירוש אחר עיין שם, והביא שם דברי האור זרוע בהלכות חנוכה (סי' שכו) שכתב מדין מדורה של פתילות 'מיכן אני אומר כשמדליקין נרות של שעוה בערבי שבתות ובערבי י"ט ותחבין הרבה נרות במדורה סמוכות זו לזו עד שהן מחממות זו מזו ונוטפת השעוה מחמת חמימות וגם נכפלות ונופלות שלא קיימו מצות נר שבת ויו"ט דזה דומה למדורה ואין נשרפות כדרך הנר שיש לו ריוח לשרף כהלכתו'. הרי שסבר להדיא שאין יוצאים בזה ידי חובה. והעיר על דברי הביה"ל (סי' תרעא ס"ד) שכתב על דברי הרמ"א שכתב הך דינא דאורז' 'אפילו בנרות של שבת ויום טוב אין לעשות כן' וז"ל הביה"ל 'מלשון זה משמע דאף בשבת ויו"ט יש לזוהר שלא לעשות כן, ואינו כן דבשבת ויו"ט מצוה לעשות כרוכים כדלעיל בסימן רס"ג, וכבר הקשה כן במ"א ועיין בסוף דבריו דלפי מאי דמסיק בשם רש"ל דאסור בעניינינו אפילו בשתי נרות כרוכים ממילא אין שום ביאור לדברי רמ"א במה שמסיק דאפילו בנרות של שבת ויו"ט יש לזוהר, ועיין בפמ"ג שגם הוא נדחק מאוד בדברי רמ"א, ולענ"ד נראה דחסר כאן פרט אחד הנזכר באור זרוע דהיינו כשמדביקין אותן אחר הדלקתן עד שעיי"ז מתחממות ונופלות, וזה באמת אסור בין בחנוכה ובין בשו"ט, וז"ל ד"מ כשמדליקין נר שבת או חנוכה או יום טוב ודובקין הנרות סמוכין זה לזה עד שהן מתחממות זו מזו ונוטף השעוה גם נכפלות ונופלות לא קיימו המצוה אור זרוע עכ"ל, ולאות שהאמת כדברי שציין ברמ"א אור זרוע, והלא דין הראשון לא נזכר כלל באור זרוע אלא דין זה. אמנם מדברי האו"ח הנ"ל לא משמע כן. עיי"ש ואכמ"ל.

זמן הדלקת נ"ח

שאלה. צ"ע לשיטות הראשונים שיזמן ההדלקה הוא בתחילת השקיעה, והזמן שידלק הוא חצי שעה, ובגמ' מבואר שהזמן שתכלה רגל מן השוק היינו רגלא דתרמודאי, ופירש"י שהם מתעכבים אחרונים אחר שכל האנשים כבר הולכים לבתיהם, וצ"ע דהא בתוס' ב"מ דף ק"ו ע"ב מבואר שהפועלים לא חוזרים מעבודתן אלא לאחר צאת הכוכבים, וא"כ עד שכל הפועלים חוזרים לבתיהם הוא זמן יותר מאוחר מצאת הכוכבים שרק אז מתחילין לחזור מעבודתן, וא"כ לא יספיק להדליק מהשקיעה עד צאת הכוכבים לחוד.

תשובה:

- א. עי' בפסקי תשובות סי' תרע"ב ס"ק ג', שכתב דמדברי הגמ' משמע עד דכליא ריגלא דתרמודאי דהולכים אחר רוב בני אדם. א"כ מתורץ הקושיא דפועלים אינם אלא מיעוט אנשים.
- ב. הפוסקים כתבו כי זמן חצי שעה צריך שיהא דולק נר חנוכה הוא לאחר צאת הכוכבים שאז היא הזמן של תכלה רגל מן השוק וחצי שעה של חיוב שידלק הנ"ח מתחיל מזמן צאת הכוכבים דאז חוזרים הפועלים ממלאכתן.

לפרסם הנס לעוברי עבירה

משיב כהלכה עניני חנוכה (תשע"ה)

שאלה. מי שיש לו בביתו שתי חלונות ואחד פונה לרחוב שנוסעים שם רבים בשבת ר"ל, האם ידליק לביון החלון הזה ששם יש יותר פירסומי ניסא, או דלמא מכיון שהם מחללי שבת להם אין עניין לפרסם הנס וצ"ע.

תשובה:

א. ידוע הסיפר מהגרי"ז מבריסק וצ"ל שהיה מוסיף שמן רב מאד לנר חנוכה שידלק עד לשעות הקטנות של הלילה, וכאשר שאלוהו מדוע עושה כך, ענה שברצונו שההוללים והפושעים היוצאים מקולנוע "אדיסון" שהיה ליד ביתו, יראו גם הם את נרות החנוכה, ורואים מזה שאכן יש ענין לעשות פרסומי ניסא גם לעוברי עבירה, אך עדיין יש להסתפק אם יש עניין מיוחד לפרסם דווקא לעוברי עבירה, וכגון אם יש לו שני חלונות ובכל אחד יכול לקיים פרסומי ניסא, אבל באחד חולפים גם עוברי עבירה האם ידליק בדוקא שם.

ב. עיין בספר חשוקי חמד (שבת כא ע"ב) שכתב שאם יש לו חלון כלפי כביש שיש מכוניות מחללי שבת יש להדליק כלפי הרחוב שמעטים המהלכים בו כי מחללי שבת דינם כעכו"ם וכ"כ הגר"מ פיינשטיין בשו"ת אג"מ (או"ח ח"ד סי' קה אות ז) דלעכו"ם אין זה פרסומי ניסא. אך עיין בשו"ת התעוררות תשובה (ח"ג סי' תנו אות א) ושו"ת קנין תורה (ח"ח סי' לד) והגרי"ש אלישיב הובא בספר שבוע יצחק (פ"ד אות ו') דיש פרסומי ניסא אף לעכו"ם.

ג. תרמודאי שם אומה עיין רש"י, ואם כן הפרסום הוא לכולם ולא רק ליהודים.

נתקל בנר חנוכה

שאלה. מה הדין, אדם הלך ברחוב ונתקל בחנוכיה שאיש אחר הניחה על פתח ביתו מבחוץ, ושיבר את החנוכיה, ונתלכלכה חליפתו בשמן מי יהיה חייב למי הלכה ולמעשה.

תשובה.

א. עיין בספר משפטי התורה (סי' צח) דכתב דאם ההולך רגל לא הבחין בחנוכיה הוא פטור מלשלם מאחר דקיי"ל (ב"ק כז ע"ב) דאין דרך בנ"א להתבונן בדרכים, אמנם על נזקי החליפה פטור בעל החנוכיה לשלם עקב שאיכא גזה"כ הפוסטרת בור מנזקי כלים כמבואר בב"ק (כח ע"ב) עיי"ש
ב. לכאור' להלכה דנתקל לאו פושע, אין לחייבו על כך ששיבר את חנוכייתו, אמנם כמו כן אין לחייב את בעל הנר במה שנתלכלכה חליפתו בשמנו, ורק אם הדליק בכך את הבירה נתחייב בכך לשמור על נירו של יזיק, אבל כשהוא שפך את השמן אין מוטל עליו שמירתו.

ברכת הרואה

א. האם אפשר לברך בליל שבת ברכת הרואה. **ב.** האם אפשר לברך על נרות של בית הכנסת ברכת הרואה. **ג.** שכח בשעת ההדלקה לברך שעשה ניסים ונוכר לאחר מכן כשהנרות דולקות האם יברך לא גרע מברכת הרואה.

תשובות:

א. עי' בשו"ת פני מבין סי' רמ"ז שאין לברך בשבת כיון שאין מדליקים אז. אבל עי' בשו"ת שרגא המאיר שחולק עליו.

ב. בשו"ת אפרקסתא דעניא (ח"א סי' קלא) מסתפק בזה אי בעינן דוקא זמן הראוי להדליק ובשו"ת בצל החכמה (ח"ד סי' נז) ושו"ת חקי חיים (ח"ה או"ח סי' קכ) כתבו דיכול לברך. ובאם אפשר לברך ברכת הרואה על נרות

משיב כהלכה עניני חנוכה (תשע"ה)

בית הכנסת עי' בא"א (ריש סי' תרעו) ובשו"ת מנחת שלמה (ח"ב סי' נא) ושו"ת אגרות משה (או"ח ח"א סי' קצ ד"ה וצ"ל) שנסתפקו בזה והגרי"ש אלישיב והגרשו"א הובא בספר ועלהו לא יבול (עמ' רלו) ושו"ת מקדש ישראל (סי' קיד) ושו"ת קנין תורה (סי' צח) ויומין דחנוכה (סו"ס לח) כתבו דאין לברך והגר"ש וואזנר הובא בקובץ מבית לוי (עמ' יג) הורה שיכול לברך. ואם שמח לברך שעשה נסים לכאורה מבואר בפוסקים שיכול לברך גם אחר כך דברכת שעשה נסים קאי על עצם הזמן דחנוכה וממילא יכול לברך אלא דלכתחילה סמכוה על זמן ההדלקה.

ג. א. למה לא. שו"מ שהביאו משו"ת פני מבין ואפרקסתא דעניא שלא יברך, אבל בשו"ת התעוררות תשובה כתב שמברך ועיין בנטעי גבריאל, ואכמ"ל. ב. לא (יש שכתב בשם אג"מ ח"א סי' קצ אך לא ברידא לי) וכן נטו האחרונים משום שאינו אלא מנהג, ע"ע שלמי תודה. ג. הפמ"ג מסיק שלדעת השו"ע אינו מברך, אך הגרעק"א כתב שמברך ואינו דומה להדליקו בעבורו בביתו שהכל נעשה בשבילו, עיין במ"ב.

איסור מלאכה לנשים

שאלה. כתב המגן אברהם בטעם שאין נשים עושות מלאכה בעוד שהנרות דולקות, משום שעל ידן נעשה הנס. וצ"ב שאם כן ינהגו גם הכהנים מנהג זה שגם על ידם נעשה הנס כפי שאנו אומרים על ידי כהניך הקדושים.

תשובה:

אין] אולי צ"ל שהכהנים מקיימים את המצוה של נר חנוכה לבדה וא"צ למיעוט מלאכה, אבל הנשים שאין מדליקות בעצמן צריכים לזכרון למעט במלאכה.

ב. י"ל דאם חלק מהציבור נוהגים כך וחלק נוהגים באופן שונה יש בזה משום לא תתגודדו - לא תעשו חבורות והוי כשני תורות. משא"כ במצוות שהנשים נוהגים אין בזה משום לא תגודדו בדברים שכלל הנשים נוהגות בזה. והמצוות המיוחדות שישנם לכהנים הוא נובע מחמת מצות כהונה המוטל עליהם ובכה"ג לא שייך לא תתגודדו.

מאוס מחמת המצוה

שאלה. ידועים דברי החת"ס שכתמים על אתרוג הבאים מחמת משימוש הידים אינם נחשבים חסרון בהידור, אדרבה זה הוא נוי המצוה. וצ"ע אם כן מדוע אין להדליק בנר חרס פעם שניה, שאע"פ שנעשה מאוס, מכל מקום אין זה ביזוי מצוה שהרי נעשה מאוס מחמת קיום המצוה.

תשובה:

החת"ס כתב כן באתרוג שאינו מאוס בעצמותו ורק יש בו חסרון הדר, אבל בנד"ד שימאוס בעצמותו לא שייך סברתו ודו"ק.

עוד אולי אפ"ל שהחת"ס דיבר לגבי דבר שהוא גוף החפצא של המצוה שבזה שימוש הוי מעלה, אבל לעניין הכלי שהוא רק הכשר מצוה אפ"ל שבזה מאיסות לא טוב.

ב. בקובץ שבט הכהונה הביא תשובות גדולי הדור שליט"א. בשם הגר"נ גולדברג דאתרוג הוי מצוותו בכך ולכך לא הוי חסרון משא"כ כלי חרס שהוא כלי גרוע וכה"ג תירצו האדמו"ר מערלוי והגר"מ קליין והגרצ"י אברמוביץ דנר אפשר ליקח בכל כלי ולא דוקא של חרס וא"כ הנר אינו בכלל מצות ההדלקה וע"כ כשימדליק בכלי שנמאס אחר ההדלקה לא אמרינן שזה הוה והדרו משא"כ באתרוג שזה בא ע"י דרך המצוה. ועוד תירץ הגר"נ גולדברג דגם במדליק נר למצותו כל השנה נמאסת משא"כ אתרוג שאין דרך למשמש ולהחזיקו בידו כל השנה ניכר שמחמת

משיב כהלכה עניני חנוכה (תשע"ה)

המצוה נעשה כך וזה הדרו. והגר"א רובינשטיין ואדמו"ר מערלוי והגרש"א שטרן תירצו עוד דבנר חרס יש ענין של מאוס ע"כ הוא נפסל משא"כ באתרוג יש חסרון משום נוי והידור ואם נסתלק ע"י קיום המצוה אמרינן זהו זיוה והדרה.

אסור להשתמש בג"ח

שאלה. הדין הוא דאסור להשתמש לאור נרות החנוכה, צ"ע בנר שמפיץ ריח או מנגן האם זה נקרא שהוא משתמש בנר ויהיה אסור, או דלמא שאין זה נקרא שהוא נהנה מהשימן אלא זה דבר נוסף שיצרפו כאן לנר, למשל הבושם שמריח כשהנר נמס, וכן כשהוא מנגן.

תשובה:

א. נראה שיש לדון בזה האם זה דבר חיצוני ואינו נקרא שימוש בנר כלל, שהוסיפו כאן בושם בשמן, וראיתי פעם שדן בזה הגר"ש הלוי ואזנר שליט"א.

ב. הגאון ר' עובדיה יוסף זצ"ל כתב והנה יש להסתפק במה שימצוי כיום שיש נרות שבעת שמדליקין אותן הם מפיצים ריח טוב עם ההדלקה. וכן יש נרות שבעת הדלקתן משמיעין קול נגינה. ויש לדון מצד מה שנהנה מהנרות עצמם, שהרי נר חנוכה אין לנו רשות להשתמש בהם אלא לראותם בלבד, ואמרו בגמרא שבת (כב א) וכי נר קדושה יש בו, אלא כדי שלא יהיו מצוות בזויות עליו. והיינו משום ביזוי מצוה. ולפי זה בג"ד ליכא ביזוי מצוה ושרי. אך לטעם רש"י שם (כב: ד"ה אי הדלקה) דהדלקה עושה מצוה כדאשכחן במנורה שבבית המקדש, וכ"ה בהר"ן שם, לכאורה גם בג"ד אף שאין בשימוש זה משום ביזוי מצוה, מ"מ דין הוא שלא ינהה מהנרות דומיא דמנורה, וכיון שיש לו הנאה בריח שהנרות מפיצים, או בשמיעת קול המנגינה, ממילא אין להתיר בזה. ויש לעיין בזה. ע"כ.

ג. בשו"ת ברית הלוי דן בזה ומסיק להתיר כיון שלא נחשב כנהנה מנר חנוכה דאסור השתמשות בנר חנוכה הוא משום בזיון ובכה"ג דלא עביד מידי ולא הוי דרך בזיון מישרא שרי וכדאיתא במאירי שבת (כא ע"ב) עיי"ש שהאריך בזה.

נר חנוכה במוצ"ש קודם שהבדיל

שאלה. מי שנוהג להדליק נרות חנוכה קודם הבדלה, מה יעשה אם לאחר שבירך להדליק נ"ח ושעשה ניסים נזכר שלא הבדיל בשמו"ע, וא"כ אסור לו להדליק כעת קודם הבדלה ואם יבדיל זה הפסק א"כ מה יעשה.

תשובה.

בספר גם אני אודך הביא את תשובת הגר"י ליברמן דמסיק דידליק נר חנוכה ללא הבדלה כיון דלהדלקת נר א"צ הבדלה כלל דלא הוי מלאכה וא"כ ידליק ואח"כ יבדיל אולם בשו"ת שערי יושר (סי' פו) מסיק דצריך לברך קודם המבדיל ולא חשיב הפסק דלא גרע מהא דשרי לומר הביאו מלח בין ברכת המוציא לאכילה וכ"ש בג"ד שהרבה פוסקים ס"ל שאמירת ברוך המבדיל הוא לעיכובא.

הדליק בלילה הראשון ב' לילות

שאלה. מי ששיכח וטעה והדליק בלילה הראשון שתי נרות האם יצא ידי חובה.

תשובה:

משיב כהלכה עניני חנוכה (תשע"ה)

כתב בהגהות חכמת שלמה להגר"ש קלוגר בריש סימן תרע"א, שכתב עמש"כ בשו"ע בלילה הראשון מדליק נר אחד, נ"ב אם הדליק בלילה הראשון ב' נרות אם יצא או לא, נראה לפענ"ד יצא דתוספת על הדבר אינו מזיק, והביא ראייה ממשי"כ הרמ"א לגבי הדלקת נרות שבת בסי' רסג שיכול להוסיף כנגד המכוון (היינו יותר מזכור ושימור) אבל לא להפחית ע"כ. וצ"ע הדמיון ששם הרי זה רק מנהג משא"כ כאן זה עיקר הדין שיהא ניכר שהוא מוסיף והולך וצ"ב.

זמן נר חנוכה במוצ"ש

שאלה. ראיתי שהגאון רבי דוד בהר"ן זצ"ל נהג במוצאי שבת חנוכה להדליק נר חנוכה במוצאי שבת קודש אחר הבדלה מיד קודם ברכה אחרונה, וצ"ע הנהגה זו אמאי לא הוי הפסק קודם הברכה, ובפרט שיש חשש שישכח ולא יברך וצ"ע. ובאמת צ"ע האם יש מקור להנהגה זו.

תשובה:

בספר שו"ת רבבות אפרים ח"ג עמ' שצו, כתב בקובץ זכרון ברוך י"ל בארה"ב שנת תשלט, מביא הרב יצחק פלקסר במאמרו שם בשם הג"ר דוד בהר"ן ז"ל מגדולי עיה"ק ירושלים תובב"א שנהג במוצאי שבת דחנוכה כמו הפוסקים דקודם מבדיל ואח"כ מדליק נרות חנוכה דחובת היום קודם, אכן ברכה אחרונה על יין ההבדלה היה מברך רק אחרי הדלקת הנרות כיון דהברכה אחרונה כבר אינה חובת היום ורק עצם הבדלה היא חובת היום ולכן מיד אחרי ההבדלה הדליק הנרות ואח"כ בירך ברכה אחרונה עיי"ש, וכתב בעל הרבבות אפרים ע"ז ולענ"ד יש לדון בזה די"ל שההדלקה הוי הפסק בין השתייה להברכה אחרונה ואם ידליק אח"כ לא יפסיד כלום ואם ידליק קודם י"ל דיפסיד הברכה כיון דאולי הוה הפסק ויש לעיין בזה.

משיב כהלכה עניני חנוכה (תשע"ה)

מדור אחודה חידה

חידה: כיצד ייתכן אדם שמדליק לכתחילה ביום השישי של חנוכה שלוש נרות.
תשובה: לדעת ב"ש (שיבת כא, ב) שביום הראשון מדליק שמונה ומכאן ואילך פוחת והולך, נמצא שביום השישי מדליק רק שלשה נרות. וא"כ מי שהיה תלמיד ב"ש ונהג כב"ש, היה מדליק ביום השישי לכתחילה רק שלשה נרות. והנה כ' הביאור הלכה תרעא ומשמע מדבריו דמעיין דנא בענינא דהידור רשאי לנהוג לכתחילה כבית שמאי.

חידה: איזה גזירה חידש המשנה ברורה מעצמו בדיני חנוכה.
תשובה: כתב המשנה ברורה בסי' תרע"א סקט"ו, על מש"כ הרמ"א יש לזהר להעמיד הנרות בשורה בשזה, היינו שלעשות אחד נכנס ואחד יוצא גם אינו כדאי שלא יבוא לעשות בעיגול. וכ' בשער הציון מן נראה לי.

חידה: איך יתכן שמן מסוים שכשהוא מותר בהנאה אסור להדליק בו נ"ח, וכשהוא אסור בהנאה מותר להדליק בו נ"ח.

תשובה: ראה תפארת ישראל פרק במה מדליקין.

חידה. היכן מצינו שאפשר שיברך על נ"ח ד' ברכות.
תשובה: יכול לעשות ע"ז הבדלה ואח"כ יכבה וידליק עם זה נר חנוכה ויברך ג' ברכות (ערוך השולחן סימן תרפא) ועדיף כך שיכין שאתעביד בה מצוה חדא לתעביד בה מצוה אחריתי.
ראה בשו"ת התעוררות תשובה (ח"א סי' קג) שכתב בש"ץ שהדליק בביהכנ"ס ביום הראשון ואח"כ הולך להדליק בביתו יברך רק ברכת להדליק וא"כ הוי ד' ברכות. וכה"ג איתא בפוסקים עיין בספר חזון עובדיה שהביא חבל פוסקים בזה באם חל ליל כ"ה כסלו בשבת שאם הדליק קודם בביתו אח"כ כשבא להדליק בביהכנ"ס הוא מברך רק ברכת להדליק ושוב הוי ד' ברכות.